

۵۳ مهر

بهمن و اسفند ۱۳۸۷ / قیمت ۵۰۰۰ تومان
ناشراندیشه و هنرمعماری، ساخت و صنعت و شهرسازی

هتل لاله، لالهزار

• بناهای بالرزش لالهزار • گراند هتل و تئاتر نصر، کافه پارس،
هتل لاله • احیای لالهزار • کارهای مهندسان مشاور شاران،
شرکت طراحی آراد و فرود ضرغام • چند کار طراحی داخلی
فریار جواهیریان • بانک تجارت (شاهی) • معماری قائم • سفر
به دشت کویر • فضاهای شهری در اروپا و ...

میبد ۵۰ - بهمن و اسفند ۱۳۸۷

Iranian Bi-monthly on Architecture and Urban Design
February-March 2009

MEMMAR 53

شش فضای داخلی

فریار جواهریان

SIX INTERIORS

Faryar Javaherian

The author examines principles she has used in designing six architectural projects in terms of interior design, and concludes that the aim of interior architecture is to create places that give people the sense of a mood which is appropriate to the use of those places.

نيويورك در دو دهه اخیر شاهد آپارتمان سازی در ساختمان های نیمه صنعتی، در واقع مکان های تولیدی سابق، هستیم که به فضاهای مسکونی باز تبدیل شده اند. در فضاهای غیر مسکونی پلان آزاد بیشتر کارایی داشته است. در ساختمان اداری کارخانه شیشه و نوس، سعی شد از این نظم استفاده شود. اما در مورد فضاهای مسکونی، آیا جامعه ما آماده چنین تحولی است؟

چهارمین نکته در مورد نظم، به تعادل سطوح باز و بسته و تداوم خطوط برمی گردد. لویی کان می گوید: «نظم زیبایی نمی سازد، زیبایی از انتخاب، علاقه، ادغام و عشق به وجود می آید». قرینه سازی آسان ترین راه برای رسیدن به تعادل بین سطوح باز و بسته است، ولی تعادلی ظرفیت نیز وجود دارد که توضیح آن بسیار دشوار است و به ناچار به زبان شاعرانه کان پناه می بردیم. مشکل اصلی در حل این مسئله، رابطه بین نمای بیرونی و نمایهای داخلی است: پنجره ها از بیرون تابع یک نظم، و از داخل نظم دیگری هستند و ادغام این دو از کارهای ظرفی طراحی داخلی است. ترفندی که به ایجاد نظم داخلی کمک می کند، تداوم خطوط معماری داخلی است: یعنی خط بالای درها، پنجره ها، زیر سقف های کاذب، زیر جا پرده ای ها که در یک تراز قرار بگیرند و حتی خطوط نزدیک کف، مثل قرنیز ها، پاسنگ ها، سنگ جلوی شومینه و ...، این ها همه در یک تراز باشند. تداوم خطوط افقی خود نظمی را به وجود می آورد.

نکته مهم دیگر این است که ستون هایی که در فضا عیان می مانند، یک تصادف تلقی نشوند، بلکه اتفاق مهمی به حساب بیایند و اقعای در فضا خود را بیان کنند: مثلاً شاید بتوان ستون کاذبی هم علاوه بر ستون سازه ای اضافه کرد تا قرینه سازی

عقل سليم می گوید باید این تقسیم بندی را رعایت کرد، چون تأسیسات ساختمان را روان و آسان می کند. سپس فضاهای ارتباطی را می بینید یعنی سلسه مراتب فضاهای عبوری که از ورودی آغاز می شوند و از سرسره های عریض به راه پله های باریک یا از راه پله های مجلل به راه پله های کاملاً کاربردی منتهی می شوند (تصاویر ۴ و ۵).

در معماری سنتی ایران، ورودی خود شامل چند پیش فضای واسط بوده است: از در حیاط وارد دالان، سپس هشتی و بالآخره حیاط می شدند. بسیاری از خانه های دوران پهلوی اول سرسراي عریض و طولانی داشتند که نقش ورودی را ایفا می کرد. خاطره شخصی ام از خانه پدری در مشهد که تا ۶ سالگی در آن زندگی می کردم، به همین شکل است (تصویر ۶).

بدون شک خاطرات کودکی از اولین تجربه فضای داخلی برای همه معمارها اهمیت دارد و ناخودآگاه در طراحی تأثیرگذار است. در دوران پهلوی دوم، با شروع آپارتمان سازی، تیپولوژی سرسراي ورودی را که در معماری غرب هم وجود نداشت بساز بفروش ها به معماری ما وارد کردند. چندین دهه است که با این فقر ساماندهی فضای داخلی درگیریم که در ورود به خانه یا آپارتمان، یک سرسراي بی رمق که اغلب نور طبیعی هم ندارد و همه درها به آن باز می شوند، جایگزین ورودی های چند مرحله ای و سرسراهای عریض شده است (تصویر ۷).

بالآخره این نظم در ساماندهی فضاهای داخلی باید به یک نقطه اوج برسد تا سلسه مراتب فضاهای معنی پیدا کند: در معماری گذشته ما نقطه اوج تالار اصلی پذیرایی بوده است، ولی در ساختمان پریش، نقطه اوج، حوضخانه ای است که به عنوان

نورگیر طبقات بالا عمل می کند.

اما نظم ساماندهی دیگری برای مکان های مسکونی وجود دارد و آن پلان باز یا آزاد است که میس و ندر روهه در ۱۹۲۹ در پاویون بارسلونا آن را ابداع کرد. این نوع نظم که از چیدمان اتاق و دیوار و در اجتناب می کند و در کلان فضای جایگزین، با ترفندهای دیگری کاربری های مختلف را تعریف می کند، هرگز در جوامع بسته جان نگرفت. در

از میان شش پروژه مسکونی که در اینجا معرفی می شوند، سه پروژه قبل از پایان ساختمان پیرایش (۱۷ ساله)، ساختمان مقصودیک (۱۵ ساله) و خانه بختیار (۲ ساله). اما تصویر فضاهای داخلی تزئین شده آن ها منتشر نشده است.

ساختمان های پیرایش و مقصودیک متعلق به دورانی هستند که به تنهایی در خانه کار می کردم، و سایر پروژه ها با همکاری فریدون بدر در دفترمان انجام شده اند. در اینجا اصول طراحی داخلی مان را با نگاهی به فضاهای داخلی این شش پروژه تشریح کرده ام.

اولین و مهم ترین اصلی که در طراحی آن ها به کار گرفته شده، نور و کیفیت آن است. اصولاً فضا با نور تعریف می شود. در هر فضا باید منابع مختلف نور طبیعی وجود داشته باشد (به جز سرویس های بهداشتی که در آن ها یک منبع نور کافی است). فقط در این صورت، در طول روز، فضا زنده و سیال می ماند. زمانی که فضا فقط یک منبع نور طبیعی دارد، آن فضا بلا فاصله حقیر می شود، چون با رفتن نور از آن تک روزن، فضا نیمه تاریک می شود و در طول روز هم نوری یک دست آن را روشن می کند. اما وقتی از جهات مختلف نور به درون فضا بتابد، اشعه های خورشید با زاویه های گوناگون همدیگر را قطع می کنند، و در گذر روز حالی متفاوت به آن فضا می بخشند که آن را سحر تا غروب زنده نگه می دارد (تصاویر ۲، ۱ و ۳).

اصل دوم، به وجود آوردن نظمی ساده و خوانای است که به سلسه مراتب فضاهای عمومی تا خصوصی برمی گردد. اصلی که در معماری سنتی ایران همیشه رعایت می شده است. سلسه مراتبی که از فضای عمومی به نیمه عمومی، سپس نیمه خصوصی و بالآخره خصوصی می رسد، بیانگر فرهنگ ماست که هرگز قلمروی عمومی و خصوصی را مخلوط نمی کند. دیوارهای بلند دور خانه های مان حکایت از این جدایی دارد. علاوه بر این نظم ایرانی، از تفکر لویی کان راجع به نظم هم وام گرفته شده است: او نظم داخلی ساختمان را به فضاهای «گیرنده خدمات» و فضاهای «دهنده خدمات» تقسیم می کند (Served + Servant spaces).

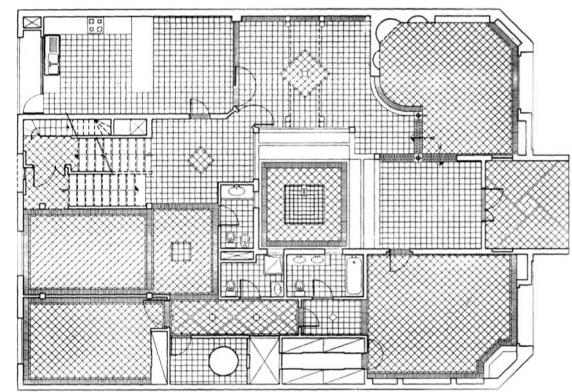

۳- پذیرایی ساختمان مقصودبک، علاوه بر نور جنوبی، شمالی و شرقی،
شیشه زرد رنگی در زیر سقف به طرف جنوب دارد.

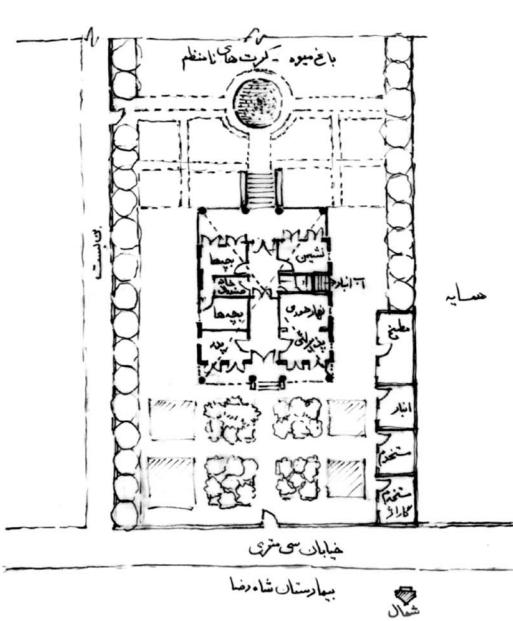
Maghsoudbak living room with yellow glass to south

۱ و ۲- پذیرایی ساختمان پیرایش: نور از سه جهت، جنوب، شمال و شرق به فضای تابد.

۴- پلان آپارتمان پیرایش، قسمت عمومی و خصوصی کاملاً جدا. سلسله
مراتب فضاهای خدمات دهنده گرد پاسیو. سلسله مراتب ورودی و
Pirayesh apartment 3rd floor plan ...راهروها...

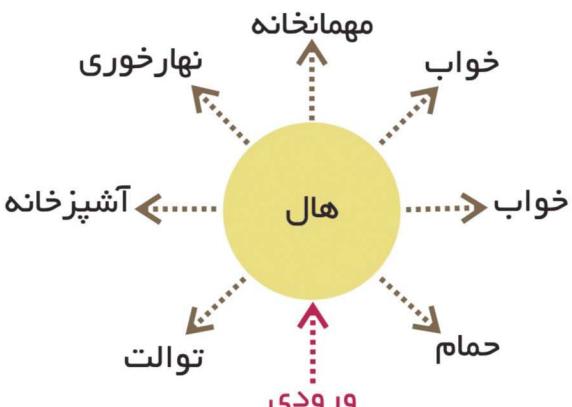

Mashhad childhood house

۶- پلان خانه پدری در مشهد

۵- در ساختمان پیرایش، ورودی تقریباً شبیه به «میدان شهری» عمل می کند که از آن راهروهای مختلف به نواحی گوناگون می رسند.

۷- دیاگرام سرسرا

۹- در ساختمان مقصودبیک، نقطه اوج فضای شامنشین پشت شومینه است.
Maghsoudbak Persian room with fireplace

۸- حوضخانه پیرایش

۱۰- در آپارتمان عظیما، نقطه اوج پُلی است که سالن را به نیم طبقه بالا
وصل می کند.

Bridge across living room in Azima apartment

۱۱- در آپارتمان لاجوردی، نقطه اوج آشپزخانه، قلب تپنده خانه است و هنگام پذیرایی همه مهمان‌ها دور پیشخان آن جمع می‌شوند.
Kitchen in Lajevardi Apartment

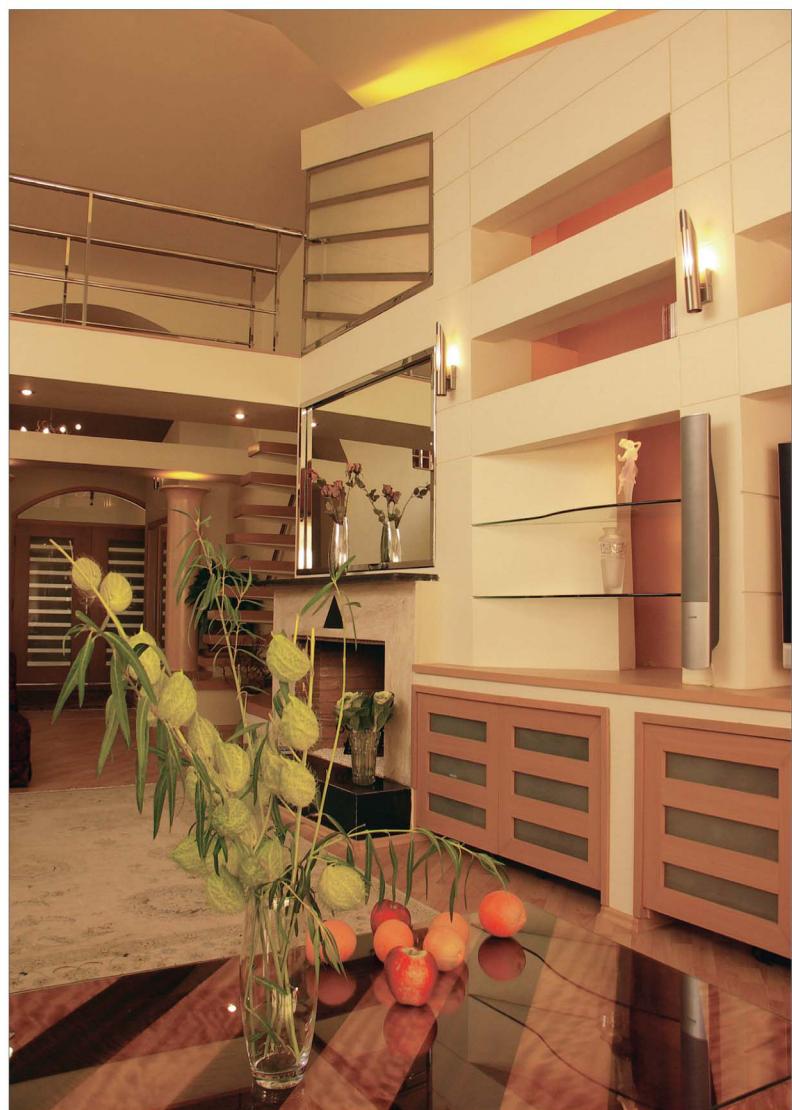

Doubled columns in Pirayesh living room

۱۳- ستون‌ها و دو پله در پذیرایی پیرایش

۱۲- در خانه بختیار، نقطه اوج، راهپله اصلی است که سه طبقه یک واحد مسکونی را به هم متصل می‌کند.
Main stairs in Bakhtiar house

Second wall with niches in Azima apartment

۱۵- آپارتمان عظیما

Niches in Bakhtiar living room

۱۴- بذیرایی خانه بختیار

Layering of spaces in Azima apartment

۱۸- آپارتمان عظیما

Transparent layers in Bakhtiar house

۲۰- خانه بختیار

۱۶- طاقچه‌ها توسط ستون‌های کاذب شکل گرفته‌اند.

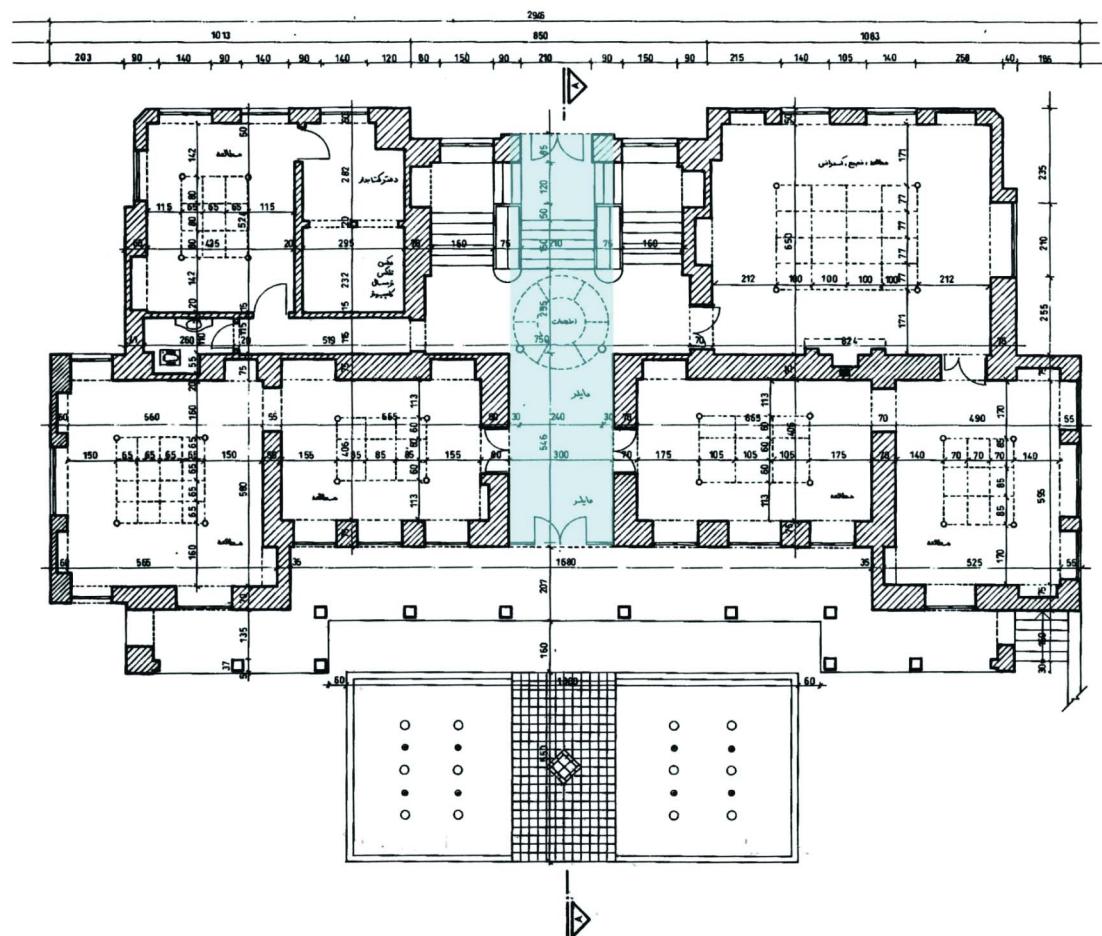
۱۷- آپارتمان خان خواجه apartment

تعریف می‌شود، سرد یا گرم، زمخت یا ظریف ... و این کیفیات را نیز با انتخاب رنگ می‌توان تشدید کرد. چند سالی است که بی‌رنگی مُد روز شده است. در همه مجله‌های معماری داخلی، جز سیاه و سفید و طیفی از خاکستری، رنگی نیست. ولی در فرهنگ ما، رنگ‌های شاد و تند بسیار رایج بوده و هست.^۱ اما استفاده از رنگ‌های متفاوت و به وجود آوردن فضایی متنین و آرامش‌بخش بسیار دشوار است. ساده‌ترین اصول برای موفقیت در انتخاب و ادغام رنگ‌ها، اول تداوم رنگ‌ها و سپس تعداد آن‌هاست. هیچ‌گاه بیش از سه رنگ در یک مکان نباید قاطی شوند.

در نهایت همه این اصول به کار گرفته شده‌اند تا مکانی «با حال» شکل گیرد، یعنی مکانی که نه تنها حال خوش به آدم بدهد، بلکه این احساس را به وجود آورد که کاربری فضای درست و با آن «حال» کاملاً هماهنگ است.

پانوشت:

- ۱- روانشناسان می‌گویند استفاده از رنگ‌های متعدد نشانه غنای فرهنگی است. اینکه فرش‌هایمان گاهی با ۳۰ رنگ متفاوت باقیه می‌شوند، گویای غنای تمدن ماست.

۱۹- پلان خانه علا

شود و دیواری کوتاه دو ستون را به هم وصل کند (تصویر ۱۳).

در مورد دیوارهای طولانی و ملال آور اجتناب ناپذیر در خانه‌های شمالی-جنوبی تهران، سعی شده با بازی حجمی طاقچه‌ها، نظام باز و بسته‌ای به وجود آید که در واقع برداشتی جدید از طاقچه‌های سنتی است که در خانه بختیار به کار رفته است (تصویر ۱۴).

در چند پروژه اخیر ما، حتی دیوارهای کاذب به دیوار پذیرایی اضافه شده که برداشت جدیدی از همان طاقچه‌های است که فریدون بدر ابداع کرده است. این بار هجوم باز و بسته پشت دیوار کاذب ملال دیوار شمالی-جنوبی را از بین برده است (تصویر ۱۵).

گاهی برای تقسیم فضاهای عمومی و خصوصی دیواری حجم دار بین آن‌ها قرار داده شده است که گامی به سوی پلان آزاد شمرده می‌شود (تصویر ۱۶).

آخرین نکته نظم آفرین که ادغامی از معماری غرب و معماری سنتی خود ماست، لایه‌لایه بودن فضاهای است که از طریق سطوحی شفاف یا کاملاً باز پشت سر هم قرار می‌گیرند و نگاه از چندین لایه عبور می‌کند تا به منظرة نهایی برسد.

از سرسرای خانه پدری ام این خاطره باقی مانده